

Nr 68.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående överlåtelse till lantförsvaret av kronoegendomarna $1\frac{1}{2}$ mantal Broby nr 1 och $\frac{5}{8}$ mantal Kvarnberga nr 1 i Akers socken av Södermanlands län m. m.; given Stockholms slott den 27 januari 1928.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro,
enligt Dess nådiga beslut:

GUSTAF ADOLF.

Gustav Rosén.

Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 27 januari 1928.

Närvarande:

Statsministern EKMAN, ministern för utrikes ärendena LÖFGREN, statsråden RIBBING, GÄRDE, PETERSSON, ROSÉN, HAMRIN, ALMKVIST, LYBERG, VON STOCKENSTRÖM.

Efter gemensam beredning med chefen för jordbruksdepartementet anför chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Rosén:

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 29 september 1927 hava domänstyrelsen och arméförvaltningens fortifikationsdepartement gjort framställning om överlåtelse från domänstyrelsen till lantförsvaret av vissa kronoegendomar samt därvid anfört i huvudsak följande.

Bihang till riksdagens protokoll 1928. 1 saml. 55 häft. (Nr 68.)

Kronoegendomarna $\frac{1}{2}$ mantal Broby nr 1 och $\frac{5}{8}$ mantal Kvarnberga nr 1 i Åkers socken av Södermanlands län vore var för sig utarrenderade för tiden 1921— $\frac{14}{3}$ 1928 mot årligt arrende av respektive 500 och 600 kronor och tillhörde följaktligen var för sig antalet av de mindre kronoegendomar, om vilkas disposition vid inträffande arrendeledighet det tillkomme domänstyrelsen att göra framställning till Kungl. Maj:t.

Från arrendet av Broby vore undantagna dels de jämlikt kungl. brev den 17 juni 1903 till lantförsvaret överlämnade områden, dels ock all egendomens utmark, och från arrendet av Kvarnberga vore undantagna, förutom en på grund av kungl. brev den 29 mars 1899 försäld lägenhet, kallad Björnnäset, och ett jämlikt kungl. brev den 20 april 1906 till Åkers församling upplåtet område, dels de jämlikt kungl. brevet den 2 mars 1917 till lantförsvaret överlämnade områden, dels ock egendomens utmark jämte därinom belägna lägenheterna Eriksberg och Johanneslund, angivna å en av förste lantmätaren Axel W. Lodén år 1897 upprättad karta med ägofigurerna nr 184—203 och 228—241. I arrendena inginge icke heller mark, som från egendomarna tagits i anspråk för Norra Södermanlands järnväg.

De i förstnämnda kungl. brev avsedda områden utgjordes av dem, som å en av t. f. förste lantmätaren Oskar B. Déhn år 1901 upprättad karta över Broby omfattade ägofigurerna nr 1—15 om 0.654 hektar å egendomens skifte nr 1 och nr 173—184, utgörande hela skiftet nr 2 om 5.566 hektar. De i 1917 års kungl. brev omförmälda områden utgjordes av dem, som å Lodéns förberörda karta vore betecknade med b i röd färg och omgivna av sträckade röda gränslinjer, samt innehölle enligt en av distriktslantmätaren Johan W. Ström år 1923 upprättad beskrivning 3.83 hektar.

Å egendomarna hade under år 1925 hållits uppskattningsförrättningar, och inhämtades av instrumenten över desamma jämte därtill hörande handlingar, varibland ovannämnda kartor, bland annat följande.

Egendomarna, som angränsade varandra, vore belägna 0.2 mil från Åkers styckebruks järnvägsstation och 0.9 mil från Mariefred.

Egendomen Broby innehölle i areal 61.259 hektar, därav 13.179 hektar åker och tomt, 0.43 hektar äng, 2.11 hektar odlingsmark, 44.753 hektar skogs- och hagmark samt 0.787 hektar impediment.

Egendomen Kvarnberga innehölle en areal av 70.567 hektar, därav 23.754 hektar tomt och åker, 6.848 hektar äng, 0.844 hektar odlingsmark, 38.31 hektar skog och 0.811 hektar impediment.

De laga husen å Broby vore samtliga äldre och mindre tidsenliga, rättare-bostaden undantagen. De kunde dock anses fylla behovet, då egendomens arrendator vid sin enskilda egendom, kronoskattehemmanet Broby eller Brobyholm, med vilken kronoegendomen brukades i sambruk, hade rymliga hus även för skördarna på den senare. Å ägorna och invid huvuddelen finnes en del byggnader, som uppförts och undantagits för det närliggande Åkers krutbruks behov.

Å Broby finnes en lägenhet, Sjövreten, bebyggd med två stugor och en källare, tillhöriga Per Joel Johansson och hans hustru. Till lägenheten brukades ett åkerområde om 1 hektar. På närliggande mark, som av lägenhetsinnehavaren inköpts från Brobyholm, låge lägenhetens ladugård, loge m. m.

De laga husen å Kvarnberga vore i allmänhet fullt försvarligt underhållna men likaledes gamla och otidsenliga, varför ombyggnad förestode.

Å utmarken till Kvarnberga finnes dessutom ett torp, benämnt Eriksberg, som brukades för skogsväsendets räkning och ombyggt.

Jämlikt för egendomarna gällande skogshushållningsplaner uppkomme ett överskott till försäljning av omkring 80 kubikmeter virke årligen.

Uppskattningsmännen hade föreslagit, att lägenheten Sjövreten måtte försäljas och därvid tillökas, förutom med ett område av Broby, sträckande sig till järnvägslinjen, jämväl med det s. k. Hästhagskärret av Kvarnberga, ett förslag, som vederbörande jägmästare så till vida motsatt sig, att enligt hans mening Hästhagskärret borde tilläggas skogstorpet Eriksberg med hänsyn till områdenas belägenhet sinsemellan.

Beträffande den framtida dispositionen av egendomarnas huvuddelar hade uppskattningsmännen funnit försäljning därav så gott som otänkbar, då desamma redan nu till vissa delar disponerades för provskjutning m. m. och de för övrigt i framtiden när som helst kunde behövas för eventuella utvidgningar vid krutbruket.

Taxeringsvärdet utgjorde å Kvarnberga 29,500 kronor, därav 11,500 kronor för skogen jämte torpet Eriksberg, och å Broby 15,100 kronor, därav 5,300 kronor för skogen.

Lägenheten Sjövreten med omfattning, som av uppskattningsmännen föreslagits, hade saluvärderats till sammanlagt 2,200 kronor, och hade uppskattningsmännen jämväl författningsenligt verkställt saluvärdering av huvuddelarna av egendomarna, därvid de åsatts saluvärde, Kvarnberga av 27,826 kronor och Broby av 17,125 kronor, i vilka dock ej inginge värdet av den växande skogen. Arrendevärdet hade uppskattats för den förra egendomen till 660 kronor och för Broby till 425 kronor eller tillhopa 1,085 kronor.

Optionsrätt vid förnyad utarrendering hade tillstyrkts för nuvarande arrendatorerna.

Länsstyrelsen i länet hade icke funnit något att erinra mot uppskattningsmännens yttrande och förslag, varemot överjägmästaren instämt med jägmästaren beträffande förslaget om områdena för berörda torp och lägenhet.

Sedan domänstyrelsen begärt arméförvaltningens yttrande, huruvida behov kunde föreligga av ytterligare mark av egendomarna i fråga för krutbrukets räkning, hade arméförvaltningens fortifikationsdepartement, med överlämnande av infordrat yttrande av styresmannen för krutbruket och en därtill fogad karta, varå angivits de delar av egendomarna, som för krutbruket ansåges böra ifrågakomma, anhållit om meddelande, huruvida och i sådant fall på vilka villkor nämnda områden kunde överlämnas till lantförsvaret.

Domänstyrelsen hade i anledning härav infordrat yttranden från *dels* domänintendenten i länet, som uttalat sig för att bägge egendomarna i sin helhet upplätes till krutbruket, dock med undantag av lägenheten Sjövreten med Hästhagskärret, vars försäljning han vidhölle, och att även skogen åsattes skälig lösepenning, *dels* länsstyrelsen, som åberopat vad domänintendenten anfört, *dels* ock jägmästaren och överjägmästaren, som icke haft annat att erinra mot domänintendentens förslag, än att Hästhagskärret icke i något fall borde fränsäljas; och hade av dessa myndigheter beräkningar och uttalanden gjorts rörande den lösesumma, som för egendomarna borde erläggas till domänfonden. Domänintendenten hade därvid föreslagit sammanlagda taxeringsvärdenas belopp, 44,600 kronor minskat med 2,200 kronor, om lägenheten såldes, eller 42,400 kronor, under det att skogsstatstjänstemännen uttalat sig för en köpeskilling av 48,900 kronor, vartill sammanlagda taxeringsvärdet å egendomarna efter den verkställda ombyggnaden av torpet numera uppginge, helst detta värde enligt överjägmästarens mening ungefärligen överensstämde med värdet av kapitaliserade ränteavkastningen.

Arméförvaltningens fortifikationsdepartement hade tagit del av den sålunda verkställda utredningen och däröver avgivna förslag, och hade departementet infordrat yttrande av ämbetsverkets domäntjänsteman samt förnyat yttrande från styresmannen för krutbruket.

Domäntjänstemannen hade i betraktande av de stora nybyggnader, som förestode å egendomarna, ansett det av domänintendenten åsatta, av länsstyrelsen godkända värdet å egendomarna vara mera rättvist än det av jägmästaren föreslagna beloppet, ifall de skulle förräntas för lantförsvarets räkning.

Häri hade styresmannen för krutbruket instämt, varjämte han till stöd för förvärvandet av kronoegendomarna framhållit behovet av avsevärda markområden intill krutbruket för dess räkning med hänsyn dels till den stora betydelsen ur säkerhetssynpunkt för varje explosivämnesfabrik att all mark, som gränsade intill det s. k. farliga området, ägdes och kontrollerades av den, som innehade fabriken, dels ock till behovet av för krutbrukets olika ändamål lämpliga byggnadstomter, som nu saknades vid detsamma.

På grund härav hade fortifikationsdepartementet ansett, att ifrågavarande fastigheter borde överföras till lantförsvarets disposition vid lämplig tidpunkt under år 1928.

Domänstyrelsen å sin sida hade med avseende å vad i ärendet förekommit icke något att erinra mot den ifrågasatta överflyttningen av egendomarna, varvid med hänsyn till de ändamål, för vilka egendomarna avsåges att användas, det icke för närvarande syntes vara lämpligt att avyttra någon del av desamma, såsom i ärendet ifrågasatts. Skulle emellertid sådan försäljning komma till stånd, borde köpeskillingen därför tillkomma domänfonden.

Beträffande det värde, vartill egendomarna nu borde uppskattas, syntes det av skogsstatstjänstemännen angivna, 48,900 kronor, vara att anse såsom skäligt. Ur domänstyrelsens synpunkt innebure ett avstående av egendomarna, att domänverkets årliga vinst minskades med ett belopp, som motsvarade arrendeavkastningarna och köpeskillingarna vid virkesförsäljning, vilka sammanlagt torde kunna beräknas till omkring 1,700 kronor, men samtidigt att värdet av det kapital, domänstyrelsen hade att förvalta, nedginge med ett belopp av 48,900 kronor, varför åtgärden icke inverkade ofördelaktigt på avkastningsprocenten för domänfonden. Någon ersättningssumma för domänfonden ansåge sig domänstyrelsen därför icke hava anledning begära.

Beträffande optionsrätt, varom ovan nämnts, tillkomme icke sådan rätt eller ersättning därför arrendator, i händelse efter arrendetidens utgång egendomen i sin helhet eller till någon del ej vidare komme att utarrenderas eller vederbörande ämbetsmyndighet skulle finna lämpligt att egendomen eller en del därav under ett arrende med annan egendom upplåta.

Med anledning av vad sålunda anförts hemställde ämbetsverken, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva, att ifrågavarande kronoegendomar $\frac{1}{2}$ mantal Broby nr 1 och $\frac{5}{8}$ mantal Kvarnberga nr 1 i Åkers socken av Södermanlands län finge i deras helhet, med undantag av därifrån avyttrade områden, från den 14 mars 1928 räknat från domänstyrelsen överlåtas till lantförsvaret för att tilläggas Åkers krutbruk och användas för dess ändamål.

Uti en den 10 november 1927 dagtecknad skrift har lägenhetsinnehavaren Per Joel Johansson i Sjövreten gjort framställning om att få inköpa de förut omförmälda, av uppskattningsmännen år 1925 till försäljning föreslagna markområdena, nämligen kronans andel av lägenheten Sjövreten utökad med ytterligare ett område av egendomen Broby nr 1, sträckande sig till järnvägslinjen, ävensom det s. k. Hästhagskärret av egendomen Kvarnberga nr 1. Såsom skäl för sin berörda framställning har Johansson, bland annat, anført, att han, som vore ägare av den del av lägenheten Sjövreten, vilken tidigare avsondrats från egendomen Broby nr 2, hade sitt boningshus beläget å det

av honom arrenderade området av Broby nr 1, ävensom att åkerjorden å hans andel av lägenheten Sjövreten endast uppginge till 6.400 kvm., vilket icke vore tillräckligt, för att han och hans familj därav skulle kunna hava sin utkomst.

Såsom styresmannen för Åkers krutbruk i ärendet anført, föreligger redan nu för krutbruket behov av att förvärva avsevärda markområden, och detta behov torde framdeles komma att ytterligare ökas. På grund härav synas de ifrågavarande egendomarna Broby nr 1 och Kvarnberga nr 1, vilka äro belägna i krutbrukets omedelbara grannskap och väl lämpa sig för tillgodoseende av dess ökade markbehov, böra för framtiden disponeras för krutbrukets räkning.

Vidkommande den av lägenhetsinnehavaren Johansson gjorda framställningen att få förvärva vissa delar av egendomarna finner jag mig allenast i så måtto kunna biträda densamma, att jag tillstyrker försäljning till Johansson av den till Broby nr 1 hörande delen av Sjövreten, vilken på grund av sin belägenhet torde kunna överlätas i enskild ägo, utan att någon olägenhet för krutbrukets vidkommande därigenom uppstår. Enligt en av distriktslantmätaren J. W. Ström den 11 november 1925 upprättad beskrivning innehåller ifrågavarande område — Sjövreten nr 2 — i tomt och åker 1.021 hektar samt i hag- och skogsmark 0.619 hektar eller tillhopa 1.640 hektar. I samband med den uppskattningsförrättning, som år 1925 hållits beträffande Broby nr 1, har området åsatts ett saluvärde av 800 kronor. Emot denna värdering har jag icke något att erinra utan tillstyrker områdets försäljning för nämnda belopp. Den inflytande köpeskillingen synes böra tillkomma domänfonden.

I övrigt torde egendomarna, i enlighet med vad domänstyrelsen och arméförvaltningens fortifikationsdepartement föreslagit, från och med den 14 mars 1928, då nu gällande arrendekontrakt rörande desamma utlöpa, böra överflyttas från domänstyrelsens till lantförsvarets förvaltning. Härvid torde värdet å egendomarna, i anslutning till domänstyrelsens förslag, böra bestämmas till 48,900 kronor minskat med det för Sjövreten föreslagna köpeskillingsbeloppet, 800 kronor. Statens domäners fond bör sålunda i samband med överlåtelsen nedskrivas med (48,900 — 800 =) 48,100 kronor.

På grund av vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att den förut omförmälda, till kronoegendomen $1\frac{1}{2}$ mantal Broby nr 1 i Åkers socken av Södermanlands län hörande lägenheten Sjövreten nr 2 om 1.640 hektar må försäljas till nuvarande arrendatorn av lägenheten Per Joel Johansson för en köpeskillning av 800 kronor och mot villkor, att köpeskillingen skall kontant erläggas senast å tillträdesdagen och inbetalas till länsstyrelsen för att tillgodoföras statens domäners fond, samt att köparen vidkännes alla av köpet föranledda avstycknings- och lagfartskostnader, ävensom

att återstoden av nyssnämnda kronoegendom och den likaledes i Åkers socken belägna kronoegendomen $\frac{3}{8}$ mantal Kvarnberga nr 1 må, med undan-

tag av därifrån avyttrade områden, från och med den 14 mars 1928 överflyttas från domänstyrelsens till lantförsvarets förvaltning och statens domäners fond därvid nedskrivs med ett belopp av 48,100 kronor.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen behagar Hans Maj:t Konungen lämna bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

A. Lindman.